

LEV TROÇKI'NİN BÜYÜKADA GÜNLERİ

Şeref Umut ERSOP

ÖZET

1917 – 1918 yılları içinde Çarlık Rusyası'nda yaşanan Bolşevik Devrimi'nin iki numarası ve Kızıl Ordu'nun mimarı Lev Troçki 1929 yılında Josef Stalin ile giriştiği ideoloji mücadelesini kaybedince kendisi için sürgün edilme kararı verilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün sunduğu şartlar doğrultusunda Türkiye'ye sürgünü sağlanmıştır. Böylece sürgün duraklarından birisi İstanbul ve Büyükada olmuştur. Burada yaşadığı zaman içinde kendisini makale ve kitap yazmaya vermiştir. Büyükada'da; Hayatım (My Life) Otobiyografisini ve Rusya Devrim Tarihi isimli kitapları yazmıştır. Bunaldığı dönemler olduğunda Haralamblos ile balık avına çıkmıştır. 17 Temmuz 1933 yılında kendi isteği ile Büyükada'dan ayrılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çarlık Rusya, Bolşevik Devrimi, Lev Troçki, İstanbul, Büyükada

ABSTRACT

When Leon Trotsky, the number two of the Bolshevik Revolution in Tsarist Russia between 1917 and 1918 and the architect of the Red Army, lost his ideological struggle with Joseph Stalin in 1929, he was ordered to be exiled. In line with the conditions offered by Mustafa Kemal Atatürk, he was exiled to Turkey. Thus, one of the deportation stops was Istanbul and Büyükada. During the time he lived here, he devoted himself to writing articles and books. In Büyükada; He wrote the autobiography My Life and the History of the Russian Revolution. When he was overwhelmed, he went fishing with Haralamblos. On July 17, 1933, he left Büyükada voluntarily.

Keywords: Tsarist Russia, Bolshevik Revolution, Leon Trotsky, İstanbul, Büyükada

GİRİŞ

İstanbul önce Bizans İmparatorluğu'na 470 yılın ardından Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapmaktadır. 1918 yılında esir bir şehir halini alan İstanbul adeta kentsel açıdan bir mücevherdir. Marmara Denizi İstanbul'un iki yakasını birbirinden ayıran özellikle İstanbul'u İstanbul yapan nadide özelliklerden biridir. Marmara Denizi, Çanakkale Boğazı ile Ege'ye, İstanbul Boğazı ile Karadeniz'e bağlanmaktadır. Marmara Denizi, karalar içine belirgin bir şekilde sokulmasıyla girintiler, koy ve körfezler oluşturmaktadır. Bu girintiler arasında özellikle İzmit, Gemlik, Bandırma ve Erdek körfezleri görülmektedir. Daha engebeli bir özellik taşıyan bu körfezlerin önünde Prens Adaları veya bilinen diğer ismi ile (Kızıl Adalar) yer almaktadır. Prens Adaları Tarih boyunca Demonisia (Cin Adaları), Demonesca (Ruh Adaları), Les Iles Des Princes (Prens Adaları), Papadonisia (Keşiş Adaları), Iles Des Saints (Evliya Adaları), Propontidas (Marmara Adaları), Kalkhedon (Kadıköy) Adaları, Bahtiyar Adaları, Halka Adalar ve Kızıl Adalar olarak adlandırılmaktadır. Adalar, aslında Kocaeli Yarımadası'ndan ayrılmış dokuz üyeli bir takımadanın parçalarıdır¹. Bu Adalar, Tavşan ve Çullukları ile meşhur olan Tavşanadası (Neandros), Kaşıkadası (Pita), Sivriada, Yassıada, Kınalıada (Proti), Burgazada (Antigoni), Sedefadası (Terebintos) , Heybeliada (Halki) , Yunan vatandaşların Prinkipo diye andıkları Büyükada görülmektedir. Bu takım Adalar içinde en büyüğü Büyükada'dır.² İstanbul Adalarına, Kızıl Adalar denmesinin asıl nedeni Adalar arkot ve kuvarsitlerin, toprak ve kireç tabakalarına karışarak işlenmesi nedeniyle vitaminli toprak olarak kızıla boyanmasındandır.

Marmara Denizi ve Adalar bu güzelliklerinin yanında yüzyıllardır sürgün yeri de olmaktadır. Krala itaat etmeyen prenslerin ve prenseslerin sürgün edilmesi ile başlayan bu sürgünler Adaların Prens Adaları olarak bilinmesini sağlamaktadır. Kralla ters düşen emeklilik dönemlerini burada geçiren ya da yedikleri sürgün edilme cezaları nedeniyle Adalara gönderilen din adamları nedeniyle Adalar Keşişler Adası olarak bilinmektedir. Batı dillerinde Prens Adaları adıyla tanınan 9 Ada grubu içinde bunların en büyüğü Büyükada'dır. Marmara Denizi üzerinde Dragos ile Çınarcık hattı ve Dragos ile de Kartal hattını birbirine bağlamaktadır. Büyükada, İstanbul ve Anadolu sahillerine en yakın konumda olan Ada'dır. Yüzölçümü yaklaşık 5 buçuk kilometre kare en uzun noktalarının

¹Pars Tuğlacı, *Tarih Boyunca İstanbul Adaları* , İstanbul, Say Yay. , 1995, c. 1 s. 150

²"Adalar ", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi ' Tarih Vakfı Yayınları*, İstanbul, 1993, c.1, s. 65 -67

arası ise 5200 metredir. Büyükada doğuda Sedef Adası batısında da Heybeliada ve Tavşan Adası'na komşuluk etmektedir. Osmanlıca kaynaklarda Ada'nın adı Ada-yı Kebir olarak geçmektedir. Daha sonraları halk arasında Büyükada denmektedir. Rum vatandaşlar ise Prinkipo demektedir. Büyükada'da 569 yılında Doğu Roma İmparatoru II. Justinianus'un burada bir saray yaptırmasıyla Prens Adası olarak bilinir.³ Büyükada'nın önemli bir yapısında İngiltere Konsolosu Paul Hampson'un oğlu Charles Edward Hampson'a ait 3 katlı bahçeli özel iskeleli yazlık köşküdür. Büyükada'nın diğer önemli yapıları arasında Mizzi Köşkü, Meryem Ana Kilisesi, Ayios Demetrios Kilisesi, Lala Hatun Kilisesi, Hesed Avraam Sinagogu, Kadınlar Manastırı, Hamidiye Camii, Rahibe Kayası, Yüce Tepe Manastırı, Büyükada Rum Yetimhanesi bulunmaktadır.⁴

Lev Davidoviç Bronstein (Troçki) Kimdir

Lev Davidovich Bronstein'nın bir çok kaynakta ismi Leon ya da Lev olarak geçmektedir. Aslan ve Aslan Yürekli anlamına gelmektedir. 7 Kasım 1879 (Rusya eski takvimine göre 28 Ekim 1879) tarihinde Ukrayna'nın Kirovograd Oblast bölgesine bağlı Yanovka isimli köyünde dünyaya gelmiştir. Doğduğu yıl Çarlık Rusyası'nda o dönem Terörcü bir parti olarak bilinen Narodnya Volya'nın Çar II. Aleksandr'ın aracına bombalı saldırı yapması sonucu II. Aleksandr'ın öldürülmesine denk gelmektedir. Babası Musevi bir aileden gelirken annesi ise orta sınıf bir ailenin kızı olup dindar bir Musevi inancı ile büyütülmüştür. Annesi Anna Bronstein Babası ise David Leontyevich Bronstein'dir. Amcası ise zengin fabrika sahiplerindendir ve döneminin Burjuvası olarak bilinmektedir.⁵ Babası David Leontyevich ağır hasta olan eşi Anna Bronstein'ı tedavi ettirmek için çabalamıştır. Eşi Anna'yı Almanya'ya tedavi için götürdüğü zamanlarda Viyana'da 1905 devriminde önemli yer tutan oğlunun mitinglerini en arkada izlemiştir. Babasının annesine gösterdiği hassasiyet ve sevgisi Lev Davidovich Bronstein'de kadınlara olan iyi yaklaşımını olgunlaştırmaktadır. Daha sonra ailesi ile yaşadıkları nedeniyle devrimde kadın hareketinin

³ *Argus Libertus, Cumhuriyet Döneminde Büyükada'nın İktisadi ve Sosyal Tarihi*, Açık Felsefe Kitaplığı, İstanbul, 2008, s. 18

⁴ *Jak Deleon, Büyükada Anıtlar Rehberi , Remzi Kitabevi, İstanbul , 2003 , s. 45*

⁵ Lev Troçki, *Hayatım*, Çev. Müntekim Öçmen, Yazın Yay. 2.Basım, İstanbul, Ekim 1999, s. 16. ; Ayrıca Lev Troçki kendi deyişiyle: Kerpiç sazla örtülü bir çatısı ve çatı saçağının altı kuş yuvalarıyla dolu bir evde dünyaya gelmiştir.

temellerini kafasında şekillendirmektedir.1898 yılında Güney Rusya İşçi Birliğini kurmuştur. 1898 yılının Ocak ayında yanında önemli evrak ve belgelerle tutuklanarak Ukrayna'nın Herson Hapishanesine gönderilmiştir.⁶ Burada günlerini Fransızca ve Almanca lisan eğitimi sayesinde çeşitli dillerde karşılaştırmalı şekilde satır satır okumalar ile kendini ayet ve incil okumaya vermiştir. 1900 yılında Sibirya'ya gidebilmek için hapishanede kendisi gibi politik suçlardan Sibirya sürgünü ile cezalandırılan Aleksandra Sokolovskaya ile evlenmiştir. Bu evliliğinden Yakutistan' da Zina ve Nina isminde iki kızı dünyaya gelmiştir. 10 Şubat 1929'da Sovyetler Birliği'nden kovularak İstanbul'a sürgün edilmiştir. Troçki, İstanbul'a sürüldüğünde başlangıçta Stalin ile Atatürk'ün kendisini öldürmek ya da Beyaz Ruslara teslim etmek konusunda anlaşmış düşünüp telaşlanmış İstanbul Valiliği'nden gelen teminat ile endişeleri yatışmıştır. Büyükada'da bir ev kiralayan Troçki dört yıl boyunca Türkiye'de yaşamıştır. Bu süre boyunca hem Türk polisi hem de gönüllü Troçkistler tarafından korunmuş, vaktini dünyanın her tarafında yaşayan Stalin muhalifleriyle mektuplaşarak, siyasetle uğraşarak ve Avrupa ülkelerinden vize almaya çalışarak geçirmiştir. Otobiyografisini yazdığı Hayatım adlı eseri de bu dönemde kaleme almıştır. Faaliyetlerinin bir sonucu olarak 20 Şubat 1932'de Sovyetler Birliği vatandaşlığından çıkarılmıştır. Büyükada'da uzun süre kalan Troçki Danimarkalı komünistlerin daveti üzerine 14 Kasım 1932'de Kopenhag'a doğru yola çıkmıştır. Burada bir konferans vermiş ancak oturma izni almayı başaramayınca 12 Aralık 1932'de Büyükada'ya geri dönmüştür. Türkiye'de geçirdiği sürede 1917 Devrimi'nin tarihini anlatan Rus Devriminin Tarihi adlı kitabını yazmıştır. 1933 yılında Almanya'da Hitler'in iktidara gelmesi üzerine yeni bir siyasi yapı kurulması için çalışmalara başlamıştır. 1940 yılının Mayıs ayında Meksika'da evine yapılan silahlı bir saldırıdan kurtulmuştur. Kısa bir süre sonra 20 Ağustos 1940'ta öğleden sonra çalışma odasında Ramon Mercader adlı bir Sovyet ajanının buz baltalı saldırısında kafatasına aldığı yaralar nedeniyle ertesi gün öğlen saatlerinde 21 Ağustos 1940 yılında Meksika'da vefat etmiştir⁷

⁶ Lev Troçki, *A.g.e*, s. 82 – 140.

⁷Victor Serge, *Troçki'nin Hayatı ve Ölümü*, Çev. Bülent Tanatar, Yazın Yay. 1.Basım, İstanbul, Nisan 2021 s. 350 – 353.

Troçki 'nin İstanbul'a Yolculuğu

Troçki Sovyet Rusya'dan 1928 yılında gönderilmiştir ve Troçkist gruplar ile irtibatını hiç koparmamıştır. Stalin'in, Troçki'nin tasfiye ricası Türkiye Hükümetine geldiğinde: Türkiye'nin 1925 yılında Sovyet Rusya ile yapılan dostluk anlaşması ve Troçki'nin Savaş komiserliği görevi esnasında Kurtuluş Savaşı'nda Türkiye'ye yardımlarının dokunması, silah sevkiyatında rol alması nedeni ile Başbakan İsmet İnönü ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın haberdar edilmesi sağlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Aras'a Troçki'nin siyasi mülteci olarak Türkiye'ye kabul edilebileceğini ancak Rusya'ya bazı şartların sunulmasının gerekliliğinden bahsedilmesini istemiştir. Türkiye Cumhuriyeti görüşmelerden sonra Troçki ve ailesini sağlık problemleri için vereceği bir vize ile misafir edebileceğini söylemiştir. Türkiye'ye gönderilme fikri üzerine Troçki sürgüne gönderilmekten çok ölüme gönderildiğini ve elbirliği ile ölümünün Türkiye'de sağlanacağını düşüncesine kapılmıştır. Troçki ve ailesini getiren özel tren 13 Şubat gecesi Odessa'ya varmıştır. Burada Odesa limanından kalkışlı Kalinin Vapuruna transfer edilmek istenmişlerdir. Kalinin Vapuru'nun limanda kalması üzerine Troçki kafilesini götürecek başka bir gemi hazırlanır ve önlem olarak geminin önüne buz kıracağı takılmıştır.⁸ İstanbul'da Emniyet güçleri hazırlık yapmış ve önlemlerini almıştır. Bu hazırlıklar bir hafta sürmüştür. İstanbul Polis Müdürlüğü'ne Binbaşı Şerif Bey getirilmiştir. Şerif bey İçişleri Bakanlığı tarafından özellikle mütareke döneminden beri İstanbul'da yaşayan Beyaz Ruslar hakkında özel eğitilmiş birisidir. Şerif Bey, Troçki gelmeden evvel İstanbul'da gizli yapılan operasyonlarla suikast yapacak ya da yapabilecek kapasitede olan Beyaz Rusları belirleyerek ülkeden ayrılmasını sağlamıştır. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın 4 Şubat 1929 tarihinde İstanbul Belediyesi ve İstanbul Valiliği'ne yazı gönderdiği ve yazıda vurgulanan konu: Troçki'nin İstanbul'da kaldığı süreçte güvenliği ile ilgili alınacak tedbirler ile ilgilidir. Gönderilen yazıda: Sabık Harbiye Komiseri Troçki, Leon Sedov namı müstearı (takma ismi) ile karısı Natalia Sedova ve oğlu Lev Sedova ile İstanbul'a gelmek üzere 23.1.1929 tarihinde kendisine vize verilmesi uygun görülmüştür. Kendisinin bir suikasta vukuuna mani tedbirler alınmalıdır, denmektedir.

İçişleri Bakanlığı'ndan Matbuat Umum Müdürlüğü'ne (Basın işleri Müdürlüğüne) gönderilen bir emir yazısında:

⁸Isaac Deutscher, *Kovulan Sosyalist Troçki (1929 – 1940)*, Çev. Rasih Güran, Alfa Yay. 1.Basım, Mart 2017, s. 17 – 18.

Sabık Harbiye Komiseri Troçki yakında İstanbul'a gelecektir. Geldiğinde burada ikamet edeceğinden matbuatın alakadar olmamasını ayrıca Troçki'nin kaldığı yerler hakkında bilgi verilmemesine ve resimlerin çekilmemesine özellikle dikkat edilmesi gerektiği konusunda ek emir gönderilmiştir.⁹ Troçki ve ailesini getiren İlyiç isimli gemi 22 gün 22 gece süren bir yolculuktan sonra, 12 Şubat 1929 günü sabaha karşı İstanbul Boğazı'na giriş yaparak zorlu bir yolculuktan sonra İstanbul'da Sarıyer Büyükdere açıklarına yanaşmıştır.

Troçki gemiden ayrılmadan önce iki adet mektup hazırlamıştır. Birinin Sovyet Komünist Partisi merkez komitesine gönderilmesini ister, diğer mektubun ise Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ne özellikle Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilmesini istemiştir.

Birinci mektupta, İstanbul'da kendisine komplo hazırlandığı Beyaz Ruslarla dolu bir şehirde suikast ile burada öldürüleceğini bütün sorumluluğun Komünist Partinin Merkez komitesine ait olduğunu söylemektedir.

Troçki ikinci mektubunda şöyle demektedir:

“ Beyefendi,

İstanbul kapılarının önünde size şunları bildirmekle şeref duyarım ; kendi arzuma, Türk sınırına gelmiş değilim ve bu sınırı zor kullanıldığından dolayı aşmaktayım.

Cumhurbaşkanı Beyefendi kabulünü rica ederim.¹⁰ ”

L.TROÇKİ 12 ŞUBAT 1929
İSTANBUL

Büyükdere limanı iskelesinde pasaport işlemleri hemen tamamlanmıştır.¹¹ Kafileyi almaya gelen Sovyet Konsolosluğu'nun arabasına binerek yakın mesafedeki İstiklal Caddesi Rusya Konsolosluk binasına götürülmüşlerdir.¹² Troçki ve ailesinin ülkeye adım atmasıyla birlikte İstanbul Polis Müdürlüğü'nün hazırladığı özel koruma ekibi görev almaya başlamıştır. 1929 yılında İstanbul Emniyet Müdürlüğü az personeli olmasına rağmen Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle özel koruma ekibi kurulmuştur. Türk koruma ekibi göreve

⁹ Ömer Sami Coşar, *Troçki İstanbul'da, Türkiye İş Bankası Yay. 5. Baskı, 2010, İstanbul, s.15*

¹⁰ Isaac Deutscher, *A.g.e, s . 19.*

¹¹ Victor Serge, *A.g.e, s. 215 – 217.*

¹²Günümüzde Beyoğlu Tom Tom Caddesi'nde bulunan Rusya Konsolosluğu

başlayarak Rus kafilesi ile yolculuk yapmışlardır.¹³ Rusya Konsolosluğu'ndan güvenlik gerekçesi ile Tokatlıyan Otel'e getirilmiştir. O dönemlere göre Türk polis teşkilatının üstün hizmetleriyle olağanüstü gizlilik içinde 8 Mart gecesi sabaha karşı otelin 68 numaralı odasına M.Zadef ismi ile gizli misafir statüsünde kayıt olmuştur. Natalia Sedova, oğlu Lev Sedova'da yanlarında kendi korumaları ile birlikte 67 ve 70 numaralı odalara giriş yapmışlardır.¹⁴ İstanbul'da Beyaz Rus mültecilerin olması ve güvenlik gerekçesi ile Troçki ve ailesinin Büyükkada'ya transferi sağlanmıştır.

Troçki Büyükkada'da

Troçki Büyükkada'ya ilk ayak bastığında burayı sessiz, sakin ve havası temiz bulduğu için hayranlığını gizleyememiştir. Bu Köşk için Natalia Sedova : “ eskiden Lev Davidoviç'in koruyup sevdiği eski hava subayı, GPU ajanlarının gözde muhbiri sayesinde bu güzel yerde oldukça viran bir köşk bulduk.” demektedir.¹⁵ Troçki ailesi Köşkte evin güvenliğini tehlikeye atmadan Natalia Sedova'ya yardım edecek birini düşünmüşlerdir. Büyükkada'da zorlu ev işlerinde mahallelilere yardımcı ayarlayan Kiryo Niyarkos bulunmaktadır. Bay Kiryo İmbroslu, Gökçeada, Rum bağıcılıktan fazla para kazanmak ve buldukları yerden uzaklaşmak isteyen genç kızları evlere aşçılık, temizlik, dadılık vb. işler için önerip yerleştirmektedir.¹⁶ Kiryo Efendi ile irtibat sağladığı düşünülen İstanbul Emniyeti'nden Büyükkada'lı bir Başkomiserin yardımı ile Troçki'nin evine Kalyopi isimli güvenilir bir Rum kadın görevlendirilmiştir.¹⁷ Kalyopi'nin Köşkte hem hizmetçilik hem de aşçılık yapması planlanmıştır. 1929 yılında Büyükkada'da Köşkün yardımcısı ve aşçısı olan Kalyopi'nin uzak akrabası olup yanına gelen ve her geldiğinde Troçki'nin yanından ayrılmayan onunla oyunlar oynayıp kucağından inmeyen bir çocuk vardır. Bu çocuk ile Troçki Köşkün bahçesinde karşılıklı maç yapmaktadır. Troçki torunu Sieva'dan asla ayırt etmez onu torunu kadar çok sevmiştir. Bu çocuk Büyükkada Hamam Sokak 13 numarada yaşayan 1900'lü

¹³ Troçki'nin korunması ile ilgili emniyette özel koruma biriminin oluşturulması, günümüzde Türkiye'ye gelen önemli konukların korunması ile ilgili görev alan VIP Koruma Daire Başkanlığı'nın temelini atılmasını sağlamıştır. 1920 ve 1929 yıllarında TBMM korunması ile ilgili Meclis Koruma Daire Başkanlığı'nın temeli de atılmıştır. <https://www.egm.gov.tr/tbmmkoruma/tarih/10/01/2023/gunu>

¹⁴ Bülent Bakar, *Beyaz Ruslar Esir Şehrin Misafirleri*, Tarihiçi Kitabevi,2.Basım, İstanbul, Ekim, 2015, s. 290.

¹⁵ Victor Serge, *A.g.e.*, s. 215 – 217

¹⁶ Victor Albukrek, *Bir Zamanlar Büyükkada 1931 – 1961 Anıları*, Adalı Yay. 4 Basım, İstanbul, Ağustos, 2021, s. 42 - 43.

¹⁷ Ömer Sami Coşar, *A.g.e.*, s. 65.

yılların başında Arnavutluk'tan Büyükada'ya göçen bir ailenin 10 çocuğundan biridir. 22 Aralık 1925 yılı doğumlu 6-7 yaşlarında şirin, afacan, güler yüzlü bu çocuğun ismi Eleftherios'tur.¹⁸ Küçük Eleftherios'un isminin karşılığı Türkçe olarak özgürlük demektir. İsmnin özgürlüğü çağrıştırması Troçki'nin daha çok dikkatini çekmiştir.

Troçki sürekli nöbet tutan ve devriye atan polislerin nöbet vardiyaları ve ihtiyaçları ile özel ilgilenmiştir. Troçki Köşkü korumakla görevli polislerle toplantı yapmak istemiştir. Yapılan Köşk toplantısı titizlikle çalışan korumalarla tanışma ve birbirlerine ısınma olarak görülmüştür. Türk koruma biriminin komiseri ve koruma grubu bu görev için özel seçilmiştir. Türk koruma ekibinin amiri, yabancı dil olarak çok iyi Rusça, az şekilde Fransızca bilen Ömer Efendi'dir. Köşkte yaşayanların Türk yetkililerle ilişkileri asla bozuk olmamıştır.¹⁹ Troçki Hayatım adlı biyografisini yazmaya burada başlamıştır. Köşkte kapalı kaldığı dönemlerin fazlaşması nedeniyle bunalmaya başlamıştır. Troçki hava değişikliği olması adına denize açılmak istediğini Türk yetkililere iletmıştır. Bu istek Türk makamlarca kabul edilmiştir. Türk yetkililerce Büyükada'yı ve Marmara Denizi'ni iyi bilen balıkçıya ihtiyaç duyulmuştur. Emniyette aynı Köşke gelen marangoz ve Kalyopi konusunda olduğu gibi Ada'nın Türkler ile iyi anlaşılan Rumlarından ve Rusça bilmeyen konulara uzak olan Davula Haralamblos Türk yetkililerce bulunup Troçki'ye kabul ettirilmiştir.²⁰ Sovyet bayrağını andıran, turuncu renk olan deniz içinde yüzmekten çok uçar gibi görünen balık kırlangıç balığıdır.²¹ Kırlangıç balığının özellikleri Troçki'yi bu balıkla ilgili araştırma yapmaya balık ve avlanması hakkında makale yazmaya itmiştir. Troçki özellikle motorda bir tüfek bulundurmıştır. Amaç devasa balıklara karşı güvenliğini sağlamak ve denizin ortasında olabilecek suikastten korunmaktır.

Zina oğlu Sieva ile İstanbul'da 9 ay yaşamışlardır. Troçki'nin torunu Sieva'nın İstanbul'da kaldığı süre içinde okula gitmesi gerekmiştir. Türk hükümeti devreye girmiştir ve Sieva Büyükada'da bulunan Rum okuluna yazdırılmıştır.²²

¹⁸Günümüzde bilinen adıyla Fenerbahçe takımının Ordinaryüs lakabıyla bilinen futbolcusu Lefter Küçükandonyadis; <https://www.milliyet.com.tr/the-others/trocki-unlu-futbolcu-lefteri-kucagina-alip-severdi-5265355> 22/11 / 2022 günü

¹⁹ Jean Van Heijenoort, *Büyükada'dan Meksika'ya Troçki'yle Sürgünde*, Çev. Cengiz Alğan, Özne Yay. 1.Basım, İstanbul, Şubat, 1999, s. 23.

²⁰Ömer Sami Coşar, *A.g.e.*, s. 74 – 75. ; Av esnasında fazla tutulan balıklar Büyükada Devlet Hastanesine hediye olarak verilmiştir.

²¹Jean Van Heijenoort, *A.g.e.*, s. 16 – 17.

²² Büyükada Rum Okulu Büyükada Maden mahallesinde bulunmaktadır. Okul 1850'li yıllardan günümüze kadar varlığını sürdürmüş ve 1999'da yaşanan Marmara depreminde zarar görmüştür ve Rum Okulu tehlikeli olduğu için kapatılıp yerine başka bir yer tahsis edilmiştir. 1920 yılında okula kayıtlı öğrenci sayısı 401 iken 1950 yılında 200 öğrenci kaydı mevcuttur. Rum ilkokulunda okuyan öğrencilerin anılarına göre, o dönem

1933 yılı içinde Kopenhag gezisi sonrası Büyükkada ziyaretçi akınına uğramaya başlamıştır. Büyükkada'da oluşan yabancı ziyaretçi akımı üzerine Troçkistler'in içine sızacak olan Stalinist bir suikastçının gelebileceği düşüncesi üzerine Köşk güvenliği İçişleri Bakanlığı tarafından uyarılmıştır. Korumaların vardiya sürelerini ve nöbetçi sayılarını arttırması istenmiştir.

1 Mart gecesi Kalyopi Köşkteki herkesin banyo yapabilmesi için su ısıtıcısını açmıştır. Gecenin ilerleyen saatlerinde en son banyoya giren Natalia Sedova'nın su ısıtıcısını açık unutması nedeni ile elektrik kaçağı sonucu yangın çıkmıştır.²³ Troçki kendisine suikast olabileceği düşüncesi ile Köşkten çıkmamış ve dumandan zehirlenmeyi göze almıştır. Kendisini yangından İstanbul Kaymakamı çıkartmıştır. Köşkün korumaları yangına müdahale etmişlerse de büyümesine engel olamamışlardır. Arap İzzet Paşa (Ilyasko) köşkünde olan herkes Savoy Otel'e götürülmüştür. Troçki Savoy Otel'de kalmayı istemişse de kendisine otelde kalamayacağı söylenmiştir. Moda'da Şifa sokakta bahçeli bir evde kalmışlardır. Burada da torunu Sieva kibritle oyun oynarken arka bahçede yangın çıkartmıştır. Troçki Büyükkada'yı özlediği için tekrar kendisinin Yanaros köşküne transferi sağlanmıştır. 1933 yılı Ocak ayında Berlin'de verem tedavisi için bulunan büyük kızı Zinayda Volkova (Zina) kendisini odasına kapatıp gaz musluklarını açarak hayatına son vermiştir.

17 Temmuz 1933 günü öğleden sonra Büyükkada Köşkün iskelesine bir sandal yanaşması ile Büyükkada'da hareketlilik başlamıştır. 17 Temmuz akşam 18.00'de İstanbul kalkışlı Marsilya gidişli Bulgaria isimli İtalyan şilebine Troçki ve eşi bindirilmiştir.²⁴ Türkiye'den ayrılmışlardır.

Rum ilkokulunda İstiklal Marşı okutulmuştur. Bkz: Nur Deniz Kabil Bozkurt, *Büyükkada Rum İlkokulu Restorasyon Projesi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri, Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Programı Yüksek Lisans Tezi, s. 17 – 19. ; Troçki vefat etmeden, önce 1938 – 1939 yılları arasında Kızı Zina ve oğlu Lev Sedov'un ölümünden sonra Sieva'nın velayetini almak için avukatlarını görevlendirmiştir. Bkz. <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1938/09/custody.htm> 19/04/2023 günü

²³ Ömer Sami Coşar, *A.g.e.*, s. 135 – 137.

²⁴ Jean Van Heijenoort, *A.g.e.*, s. 43.

SONUÇ

Rusya'nın köklü değişiminin başrollerinden biri olan Lev Davidoviç Bronstein Trotsky (Troçki) devrimin bir numarası Lenin'in 1924'te ölümü sonrası Stalin ile iktidar mücadelesi sonrası sürgüne gönderilmiştir. Eşi Natalia Sedova ve büyük oğlu Leo Sedova ile birlikte başka bir isim ve pasaport ile İstanbul'a sürgüne gelmişlerdir. Troçki'nin Türkiye'deki yaşamı sakin ve dengeli geçmiştir. Troçki ömrünü verdiği ve bir çocuk gibi doğumunu sağlayıp büyüttüğü Sovyetler Birliği'nin vatandaşlığından çıkarıldığını Büyükkada'da öğrenmiştir. Troçki Büyükkada'da balıkçılığın yanı sıra kitap ve makaleler yazarak zaman geçirmiştir. Troçki'nin çıkan yangına kadar yaşadığı Arap İzzet Paşa Köşkü diğer bilinen ismi ile Ilyasko Köşkü yangın sonrasında zarar görmüştür. Yangından sonra taşındığı ikinci köşk olan Yanaros Köşkü'de şu an bir aile tarafından kullanılmaktadır. Büyükkada'daki iki evinde Turizme kazandırılması yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

Adalar Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı Yay. İstanbul,1993,Cilt.1

Albukrek, Viktor, Bir Zamanlar Büyükkada (1931–1961) Anıları, Adalı Yayınları, Dördüncü Basım , İstanbul , 2021

Bakar, Bülent, Beyaz Ruslar Esir Şehrin Misafirleri, Tarihçi Kitabevi, İkinci Basım, İstanbul, 2015

Bozkurt, Nur Deniz Kabil , Büyükkada Rum İlkokulu Restorasyon Projesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Fakültesi, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018

Coşar, Ömer Sami, Troçki İstanbul'da, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Beşinci Basım İstanbul, 2020

Deleon, Jak, Büyükkada Anıtlar Rehberi, İngilizce Çev. Priscilla Mary Işın ve Jak Deleon, Remzi Kitabevi, Birinci Basım, 2003

Deutscher, Isaac, Kovulan Sosyalist Troçki (1929 -1940), Çev. Rasih Güran, Alfa Yayınları, Birinci Basım, 2017

Heijenoort, Jean Van , Büyükkada'dan Meksika'ya Troçki ile Sürgünde, Çev. Cengiz Alğan, Özne Yayıncılık, Birinci Basım, İstanbul, 1999

Libertus, Argus, Cumhuriyet Döneminde Büyükada'nın İktisadi ve Sosyal Tarihi, Açık Hava Felsefe Kitaplığı, İstanbul, 2008

Serge, Victor, Troçki'nin Hayatı ve Ölümü , Çev. Bülent Tanatar, Yazın Yayıncılık, Birinci Basım, İstanbul, 2021

Troçki, Lev, Hayatım,Çev. Müntekim Öçmen, Yazın Yayıncılık, İkinci Basım, İstanbul, 1999

Tuğlacı, Pars, Tarih Boyunca İstanbul Adaları ,Say Yay. İstanbul , 1995, Cilt 1

